

020114

DIA

BAHÂR

Lorraine, M. B.

A memoir on the life and poetical works of Maliku'l-Shu'arâ' Bahâr .-- 1972 ISSN: 0020-7438 :
International Journal of Middle East Studies, vol. 3 pp. 140-168, (1972)

Bahâr, Muhammad Taqî "Malik al-Shu'arâ"

Bahar

020114

Subk-e Hindi

18228

Literary Connections:

Bahār's Sabkshenāsi and the Bāzgasht-e AdabiMatthew C. Smith
Harvard University

Abstract

The *bāzgasht-e adabi* (literary return) school is generally portrayed in modern historical studies as a reaction to the so-called *sabk-e Hendi* (Indian style) of poetry, which is said to have dominated Persian letters during the reign of the Safavids. Much of the terminology we use to discuss this movement—*sabk*, for instance—as well as the qualitative arguments are taken directly from scholars of the early twentieth century, and from *Malek al-Sho'arā* Mohammad Taqī Bahār (d. 1951), who coined the phrase *bāzgasht-e adabi*, in particular. Despite the pivotal role with which the *bāzgasht* poets are credited, their work is little studied and the influence of twentieth century nationalism on our conception of these poets and their place in literary history is not clearly understood. By exploring the complex social ties among the earliest representatives of the school, we gain a deeper understanding of the motivations and methods of transmission among the poets beyond the framework which a nationalistic approach provides.

Keywords

bāzgasht-e adabi; Bahār; Persian literature; *sabk-e hendi*; Moshtāq

Sa'di-e dawr, Anvari-e 'abd, Ferdowsi-e dabr,
'Onsari-e 'asr, Āzar, khosrav-e molk-e sokhan'

The Sa'di of [his] time, Anvari of the era, Ferdowsi of his age,
The 'Onsari for today: Āzar, king of poetry's realm (Sabāhi, p. 48).

So wrote the poet Sabāhi (d. 1791) of his friend and mentor Āzar Bēgdeli (d. 1781), who is best known today as the author of the oft-referenced biography of poets (*tazkera*), the *Ātashkada*. Āzar returned the compliment in that same volume, writing that Sabāhi's "enchanting" poetry "soothed the soul" (Āzar, p. 388). He also included a large number of Sabāhi's poems in a variety of forms—*qasida*, *qet'a*, *ghazal*, etc.—as evidence of his skill. Considering that biographies such as Āzar's represent a vital conduit for future scholars and poets to access the work of their literary ancestors, a fact of which Āzar

سعدی دور، انوری عهد، فردوسی دهر // عنصری عصر، آذر، خسرو ملک سخن

himself was no doubt aware given the long-standing tradition of such works, devoting significant space to a particular poet signified that the author of the biography held that body of work in high regard. Such recognition could be especially influential when one considers the degree of competition any single poet faced. The famed scholar of Persian literature Edward G. Browne, writing in 1924, addressed some of the difficulties facing anyone undertaking an academic interest in the era:

Almost any educated Persian can compose tolerable verse, and the great majority do so, while the number of those who habitually indulge in this pastime on a considerable scale and have produced *diwans* of poetry has been at all times fairly large. Moreover this poetry is as a rule so conventional, and the language in which it is written so unchanged during the period under discussion [1500-1924], that if a hundred *ghazals*, or odes, by a hundred different poets who flourished during the last four centuries were selected, avoiding those which contained any reference to current events [...], it is extremely doubtful whether any critic could, from their style, arrange them even approximately in chronological order, or distinguish the work of a poet contemporary with Shah Isma'il the Safawi from one who flourished in the reign of Nasir'ud-Din Shah Qajar (Browne, IV, p. 224).

By extension, then, we can imagine that a poet attempting to carve out a livelihood in such crowded environs would welcome an opportunity to be distinguished from his peers, even if this recognition were only to be enjoyed, as it were, posthumously. There are elements of a modern-day advertising campaign seeking to bring a particular artist into the public eye in Āzar's reference to his friend and former student. Browne implied as much even as he complained of the distorted view of literary achievement which such bias sometimes produced:

Nor do the *tadhkiras*, or Memoirs of Poets, give us much help in making a selection, for when discussing contemporaries the author is very apt to make mention of his personal friends, and to ignore those whom he dislikes or of whom he disapproves. Thus influential or amiable rhymesters of mediocre ability are often included, while heretics, satirists and persons distasteful or indifferent to the author, though of greater talent, are omitted (Browne, IV, p. 224).

Browne, like many other scholars of his generation, was not concerned with what light such works cast on the literary environment of their authors and contemporaries, but rather how the judgments of the *tazkera* authors coincided with the conventional wisdom in ranking certain poets by degrees of excellence across the entire breadth of Persian literary history; that is to say, the formation of a literary canon. A process which took place both in verse and prose, particularly within the *tazkera* tradition, literary canonization culminated

03 Mart 2013

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKUMAN

D4256

Lui-même, le 10 mai 1912, posa la première pierre du *Mashriq al-Adhkar* de Wilmette (Illinois), sur les rives du lac Michigan, près de Chicago, imposante construction qui coûta plus de deux millions de dollars, et fut officiellement consacrée, en présence de l'épouse du Gardien, en juin 1953. Déjà, longtemps avant, en 1902, avait été érigé à Ishkâbâd, dans l'actuel Turkménistan soviétique, un autre *Mashriq al-Adhkar*, sur le sort actuel duquel nous ne possédons pas de nouvelles précises. Il y a d'autres édifices publics bahâ'is : les *Haṣivat al-Kuds* (littéralement : les Enclos de Sainteté), centres administratifs sans aucun caractère sacré, et enfin, les Tombeaux des Fondateurs, tous réunis au Centre mondial de la Foi, près du Mont Carmel, en Israël. A Bahḡij se trouve la tombe de Bahā' Allāh, tandis que les corps du Bāb et de 'Abd al-Bahā' reposent dans le grand mausolée appelé *Maḡām-i A'ā*, sur les pentes du Mont Carmel. Les Bahā'is considèrent aussi comme des lieux saints le jardin du *Riḡwān*, près de Baghdād [voir BAHĀ' ALLĀH], la maison du Bāb à Shirāz, etc. Le Mausolée du Bāb (*Maḡām-i A'ā*), entouré de splendides jardins, est le but de fréquents pèlerinages des Bahā'is européens et orientaux.

Il est très difficile d'établir une statistique des membres déclarés des communautés bahā'ies dans les divers pays du monde. Le noyau central se trouve en Perse, où leur nombre, selon les diverses sources, varierait entre plus d'un million et environ 500 000. Dans la ville de Téhéran, on en compte environ 30 000. Les États-Unis d'Amérique viennent ensuite (environ 10 000), et, en Europe, l'Allemagne (1 million); dans les autres pays, les Bahā'is se comptent par centaines. En Iran, maintenant encore (1953), on ne les considère pas comme une minorité religieuse reconnue, et ils sont souvent l'objet de persécutions plus ou moins graves. Entre autres, il leur est interdit d'imprimer livres et journaux. Toutes les publications officielles bahā'ies de Perse sont polycopiées. Ces temps derniers (1955-58), le Bahā'isme a fait de grands progrès en Afrique (surtout en Uganda) où le nombre des Bahā'is dépasse 3 000, et en Indonésie (quelques milliers).

Bibliographie : Outre les ouvrages cités sous l'article BAHĀ' ALLĀH, voir : Sur 'Abd al-Bahā' : S. Lemaître, *Une grande figure de l'Unité, 'Abdu l-Bahā'*, Paris 1952; M. H. Phelps, *Life and teachings of Abbas Effendi*, Londres 1912 (trad. all. *Abdu l-Baha Abbas, Leben und Lehre*, Stuttgart 1922); Lady Blomfield, *The Chosen Highway*, Londres 1940; M. Hanford Ford, *The Oriental rose, or the Teachings of Abdu'l Baha*, New York 1910. Journal de son voyage en Europe et en Amérique : Maḡmūd Zarḡānī, *Kitāb badā'ih al-āthār fi asfār mawlā al-akḡyār* ..., Bombay 1914-1921 (2 vol.). Ses œuvres principales : *Makātib-i 'Abd al-Bahā'*, Caïre 1910-1921 (3 vol.); *al-Nūr al-abḡā fi muḡā-wiḡāt Haḡrat 'Abd al-Bahā'* (textes de conversations, recueillis par Laura Clifford Barney à Saint-Jean d'Acre), Caïre 1920 (trad. angl. de L. Clifford Barney, *Some answered questions*, Londres 1908; trad. française de I. Dreyfus, *Les Leçons de Saint Jean d'Acre*, Paris 1929); *Khiḡbāt-i mubārake-yi Haḡrat-i 'Abd al-Bahā' dar Awrūpā wa-Amrikā*, Téhéran 99 (ère bahā'ie)/1942; *al-Risāla al-madaniyya*, Caïre 1329/1911 (œuvre écrite par 'Abd al-Bahā' avant 1292/1875, trad. anglaise de Dāwūd, *The Mysterious forces of civilization*, Chicago 1918); *Djawāb-i Prōfesōr-i Almāni Dr Forel* (Réponse au Prof. Forel), Caïre 1922; *Alwāḡ wa-waḡāyā-yi mubārakē-yi Haḡrat-i 'Abd al-Bahā'*, Caïre 1342/1924 (important pour

la question de la succession). — Anthologies : *Tablets of 'Abdu l-Bahā'*, éd. Windust, New York 1930 (3 vol.); *The Wisdom of 'Abdu l-Bahā'*, New York 1924; *'Abdu l-Bahā' on Divine Philosophy*, éd. Chamberlain, Boston 1918; *Selected writings of 'Abdu l-Bahā'*, Wilmette 1942.

Parmi les œuvres de Soghi Efendi, qui écrit aussi bien en anglais qu'en arabe ou en persan, le plus important des ouvrages en anglais est *God passes by*, Wilmette 1945. Remarquable par son riche et élégant style arabo-persan est le *Lawḡ-i Ḳarn*, Bombay s.d., lettre envoyée aux Bahā'is d'Orient, à l'occasion du premier anniversaire de la Fondation de la Foi (1944).

Sur la doctrine bahā'ie : J. E. Esslemont, *Bahā'ullāh and the New Era*, Londres 1923 (avec plusieurs autres éditions augmentées, la dernière imprimée à Wilmette en 1946); R. Jockel, *Die Glaubeshren der Bahā'i-Religion*, Darmstadt 1951 (polycopié), contient une très large bibliographie d'œuvres orientales et occidentales; Abū l-Faḡḡil Gulpāyagānī (ou Abū l-Faḡḡil Djarfādhḡkānī) est l'auteur d'une riche et intéressante littérature de controverse en arabe et en persan; citons parmi ses œuvres : *al-Ḥuḡḡiḡ al-bahīyya*, Caïre 1343/1925 (trad. angl. de 'Alī Ḳulī Ḳhān, *The Bahā'ī proofs*); *Maḡimū'e-yi rasā'il*, Caïre 1339/1920. — Une vaste anthologie des écrits doctrinaux des Fondateurs, en arabe et en persan, est la *Mā'ide-yi Āsmāni*, Téhéran 104 (ère bahā'ie)/1947 sqq. (6 vol.).

Diverses notices donnant des statistiques et des renseignements variés sur la vie des communautés bahā'ies dans le monde se trouvent dans les annuaires biennaux, luxueusement édités en Amérique, *The Bahā'i World* (12 volumes publiés jusqu'à maintenant, de 1925 à 1954). (A. BAUSANI)

BAHĀR. [VoiR KAYL].

BAHĀR, MUḡAMMAD TAḲĪ (1885-22 avril 1951), poète et homme politique iranien, né à Mashhad d'une famille originaire de Kāshān. En 1904, à la mort de son père — le poète Ṣabūri — Muḡaffar al-dīn Shāh lui conféra le laḡab paternel de *Malik al-Shu'arā-i Astāna-i Raḡawi-i Mashhad*. Dès 1906, Bahār rejoignit le camp des libéraux (*ahrār*), et ses premières œuvres parurent dans *al-Ḥabl al-matīn* publié aux Indes (notamment sa fameuse *ḡaṣida* adressée à Sir Edward Grey, critique amère de la politique anglaise); bientôt d'ailleurs (1909), il lança sa propre revue *Naw Bahār*, qui devint vite célèbre, d'abord à Mashhad puis à Téhéran, où il s'établit définitivement après un court exil à Constantinople (1915-6). A son retour, il fonda un club (*andjuman*) du nom de *Dānīshkade*, avec la revue du même nom. Il collabora aussi au journal *Irān*, que le gouvernement suspendait, mais qui reparassait aussitôt sous un autre nom. Plusieurs fois député au Maḡjlis, il se retira de la vie politique après le coup d'état du 25 fév. 1921 et se consacra à l'étude des anciens poètes. Après avoir enseigné la science du style à l'École Normale Supérieure puis à l'Université, il revint à la vie politique et fut ministre de l'Éducation Nationale dans un cabinet éphémère (1946); il fut aussi élu président de la section nationale du mouvement de Stockholm pour la Paix.

Il est considéré en Perse comme le plus grand poète de son temps. On vante le charme de son esprit, ses qualités de brillant causeur, ses dons d'orateur passionné. Il a su ranimer la poésie persane assoupie depuis les Mongols et révéler les maîtres de l'époque des Ṣaffārides et des Sāmānides. Bahār ne connaissait que sa langue maternelle, mais il la possédait à la perfection. L'œuvre qu'il a laissée

ENCYCLOPÉDIE DE L'ISLAM

NOUVELLE ÉDITION

ÉTABLIE AVEC LE CONCOURS DES
PRINCIPAUX ORIENTALISTES

PAR UN COMITÉ DE RÉDACTION COMPOSÉ DE

H. A. R. GIBB, J. H. KRAMERS, E. LÉVI-PROVENÇAL, J. SCHACHT

ASSISTÉS DE S. M. STERN, SECRÉTAIRE GÉNÉRAL (pp. 1-320)

B. LEWIS, CH. PELLAT ET J. SCHACHT

ASSISTÉS DE C. DUMONT ET R. M. SAVORY, SECRÉTAIRES DE RÉDACTION

(pp. 321-1399)

SOUS LE PATRONAGE
DE L'UNION ACADÉMIQUE INTERNATIONALE

TOME I

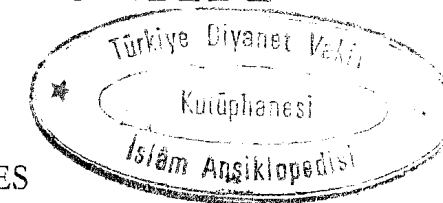
A - B

RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

LEIDEN
E. J. BRILL

PARIS
ÉDITIONS
G.-P. MAISONNEUVE & LAROSE S.A.
1975

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No :	2774-1
Tasnif No. :	030-294 ENC-1

SAWAT T.

Muhammad Taqi Bahar

MACHALSKI, Fr. Muhammad Taqi Bahar as a painter of nature. Iran Society silver jubilee souvenir 1944-1969, pp. 233-237.

Tabiat Ressan
Muhammad Taqi
Bahar

29 HAZ 2010

MADDE YATIRILANLARI TAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

2588 SMITH, Matthew C. Literary connections: Bahar's *Sabkshenāsi* and the *Bāzgasht-e adabi*. *Journal of Persianate Studies*, 2 ii (2009) pp.194-209. (Generally portrayed in modern historical studies as a reaction to the so-called *sabk-e Hendi* (Indian style) of poetry.)

Bahar Melik
(20114)

BAHAR FED 20114

TA, V, 56
AB, III, 185

22 OCAK 1999

BL, II, 1209
ML, II, 66

109. Bahar, Melik & Suarā FED

Muhammad Taqi
Madde (FED) başta
Melik's 'Suarā' Bahār

بهار میرزا محمد تقی ملک الشعراء بهار

Eshkäriddin Ahmed

i.A.uz v/112-116, 6 3/4 sūbas

No-10

020114 BAHAR

86-931057

Bahār, Muhammad Taqī, 1886-1951.
Tārīkh-i mukhtaṣar-i ahzāb-i alyāsī-i Irān /
ta'līf-i Malik al-Shu'arā' Bahār. -- Chāp-i 3. --
Tīhrān : Shiḡat-i Sihāmī-i Kitābhā-yi Jībī bā
hamkārī-i Mu'assasah-i Intishārāt-i Amīr Kabīr,
1357-1978 or 1979-
v. < 1 - > : ports. ; 20 cm.
Vol. 1 rec'd this month.
In Persian; romanized record.
Includes bibliographical references and
index.
Contents: v. 1. Inqirāz-i Qājāriyah.
285.00IR (pbk. : v. 1)
(On political developments in Iran; historical
study from the beginning of the 20th century)

25 KASIM 1999

33788 LORAINÉ, M. "A memoir on the life and
poetical works of Malikul-shu 'arā' Bahār."
Internat. J. Mid. East Stud. 3, no. 2 (Ap '72)

MADDE YATIRILANLARI TAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

020114 BAHAR

90-933037

Bahār, Muhammad Taqī, 1886-1951.
Dīvān-i ash'ār-i shāhrahvān Muhammad Taqī
Bahār Malik al-Shu'arā. -- Chāp-i 5. --
Tīhrān : Intishārāt-i Tūs, 1368 [1989 or
1990]
2 v. (1343 p) ; 25 cm.
Poems.
In Persian; romanized record.
Vol. 2: Chāp-i 4.
"Intishārāt-i Tūs, 309-310."
Contents: v. 1. Qasāyid, musamma'āt,
tarkīb-band'hā va tarjūmān -- v. 2. Magna-
viyāt, ghazaliyāt, qita'āt, rubā'iyāt, dū'bay-
tī'hā, muṭāyabāt, ash'ār bih lahjah-i Mashhadī,
taṣnīf'hā.
7500.00IR (\$68.18 U.S.)
For requesting libraries only.

01 ARALIK 1999

32670 LORAINÉ, M. "A memoir on the life and
poetical works of Malikul-Shu'arā' Bahār." *In-
ternat. J. Mid. East Stud.* 3, no. 2 (Ap '72) 140-68.

بهار، محمد تقی (۱۳۶۵-۱۳۳۰)

۳۶۴-نامه های ملک الشعراء بهار، به
کوشش علی میرانصاری، تهران: سازمان ملی
ایران، چاپ اول / ۳۰۰۰ نسخه، پانزدهم ۲۵۳+ ص، فارسی،
وزیری (شمیز)، بهار: ۱۱۰۰۰ ریال، سند: ۲۳۱-۲۴۴،
فهرس: اشخاص، کتب، نشریات، عکس: اول کتاب.

شابک: ۹۶۴-۶۱۸۹-۴۱-۵

کنگرم: PIR۷۹۶۸/۴۲

دیوبی: ۸۱/۴۲

Bahar (20114)

کد پارسا: BY۵۶۸۷

عنوان به لاتین:

The Letters of Malik al-Shu'arā' Bahār

ملک الشعراء بهار - نامه ها

جعفریان، رسول (۱۳۴۳-):

«دیدگاه های سیاسی عبدی بیک شیرازی

(م ۹۸۸) درباره شاه طهماسب صفوی (۹۸۴)».

(شماره ۸۹۴)

شیرازی، عبدی بیک - دیدگاه های سیاسی

MAR
SOL

میر آقایی، سید هادی

۷۸۰- «ملک الشعراء بهار»، زائر،

بیابان، ۱۱۱، ص ۱۶، فارسی، کتابنامه: ۱۶.

کد پارسا: A۶۵۰۱۲ Bahar (20114)

زندگی نامه محمد تقی بهار

29 SINAI 2010

020114
BAHAR

LORAINÉ, M. B. : Bahar in the context of Persian constitutional revolution. *Iran. stud.* 5 (1972), pp. 79-87.

LORAINÉ, M. B. : A memoir on the life and poetical works of Maliku'l-Shu'ara Bahar. *IJMES* 3 (1972), pp. 140-168.

MACHALSKI, Fr. Muhammad Taqi Bahar as a painter of nature. *Iran Society silver jubilee souvenir 1944-1969*, pp. 233-237.

PEISIKOV, L. S. : M. Bakhar kak ucheneifilolog. *KSIV. AN.* XXXVI, 1959. pp. 9-22.

SHAMUKHAMEDOV, Sh. M. : Bakhar i sovetsku soyuz. V kn. : IV Vsesoyuznaya nauchnaya konferentsia po iranskoj filologii Tezisi dokladov. Tashkent (TGU), 1964, p.60,

ŠAMUKHAMEDOV, Sh. M. : Bekhar borets za mir. *Nauchnie Trudi Tashkentskogo Gosudarstvennogo Universiteta* Tashkent. vip. 241, filol. nauki, kn. 25, 1962 pp. 3-10.

ZAKHODER, B. N. : Bakhar (1886-1951). *KSIV AN.* XXXVI, 1959 pp. 3-8.

Kitabsnawi-yi Iran, c. VII (1366) H-S., Tahran, s. 874.

27 OCAK 1994

شہرہ آفاق ہے (کتبہ ۵۹۵۲ / ۶۱۵۳۵) -
یہ ایک عظیم مصنوعی جھیل کے بیچ میں پچاس میٹر
بلند کھڑا ہے۔ اس کا معمار علی وال خان دہلی کے
لودھیوں کے عہد حکومت میں بہت بڑا ماہر تعمیرات
تھا، مگر اس نے جو کاریگری اس مٹن مقبرے کے
بنانے میں دکھائی وہ لودیوں کے عمارتی تصورات
سے کہیں بڑھ چڑھ کر تھی۔ شیر شاہ نے رہتاس گڑھ
کا قلعہ اس کے ہندو راجا سے ۵۹۳۶ / ۱۵۳۹ء
میں لیا اور جامع مسجد کی تعمیر شیر شاہ سے منسوب
کی جاتی ہیں۔ قلعے کے دوبارہ تعمیر شدہ استحکامات،
محلات، حبش خان کا مقبرہ اور مسجد وغیرہ سب
اکبر کے نائب السلطنت راجا مان سنگھ کی عملداری
کے زمانے (۵۹۸۸ / ۱۵۸۰ء تا ۵۱۰۰۸ /
۱۶۰۰ء) میں تعمیر ہوئے۔ راج محل کے
قریب ہدف کی مسجد بھی راجا مان سنگھ سے
منسوب ہے۔ طویل اسطوانی محراب، جو اس
قدیم مغلیہ عمارات کے ”لیوان“ کے باہر نکلے
ہوئے اس کے وسطی دالان میں عرّضاً وسطی حصے
کو کاٹی ہوئی جاتی ہے، جونپور [رک بان] کے طرز
کی یاد دلاتی ہے۔ مونگھیر کا ذکر اوپر آچکا ہے۔
یہاں کے قلعے کی نسبت مشہور ہے کہ بنگال کے
بادشاہوں نے بنایا تھا، لیکن اس کا طرز تعمیر مغلوں
کا معلوم ہوتا ہے۔ یہ معلوم ہے کہ راجا ٹوڈرمل
نے اس کے استحکامات کی ۵۹۸۸ / ۱۵۸۰ء میں مرمت
کرائی۔ پالامو کے دونوں قلعے، جو مقامی چیرو
Cero راجاؤں نے گیارہویں صدی ہجری / سترہویں
صدی عیسوی میں بنائے تھے، مغل حاکم داؤد خان
قریشی نے لے لیے اور ایک مسجد (۵۱۰۰۸ /
۱۶۶۰ء) اور کچھ اور عمارتیں بھی بنوائیں۔ نیا قلعہ
اپنے شاندار ناگپوری دروازے پر نازاں ہے، جو
جہانگیری طرز پر بنایا گیا ہے۔ مخدوم شاہ دولت
کا مزار (چھوٹی درگاہ)، جسے صوبے دار ابراہیم خان نے

شہرہ آفاق ہے (کتبہ ۵۹۵۲ / ۶۱۵۳۵) -
یہ ایک عظیم مصنوعی جھیل کے بیچ میں پچاس میٹر
بلند کھڑا ہے۔ اس کا معمار علی وال خان دہلی کے
لودھیوں کے عہد حکومت میں بہت بڑا ماہر تعمیرات
تھا، مگر اس نے جو کاریگری اس مٹن مقبرے کے
بنانے میں دکھائی وہ لودیوں کے عمارتی تصورات
سے کہیں بڑھ چڑھ کر تھی۔ شیر شاہ نے رہتاس گڑھ
کا قلعہ اس کے ہندو راجا سے ۵۹۳۶ / ۱۵۳۹ء
میں لیا اور جامع مسجد کی تعمیر شیر شاہ سے منسوب
کی جاتی ہیں۔ قلعے کے دوبارہ تعمیر شدہ استحکامات،
محلات، حبش خان کا مقبرہ اور مسجد وغیرہ سب
اکبر کے نائب السلطنت راجا مان سنگھ کی عملداری
کے زمانے (۵۹۸۸ / ۱۵۸۰ء تا ۵۱۰۰۸ /
۱۶۰۰ء) میں تعمیر ہوئے۔ راج محل کے
قریب ہدف کی مسجد بھی راجا مان سنگھ سے
منسوب ہے۔ طویل اسطوانی محراب، جو اس
قدیم مغلیہ عمارات کے ”لیوان“ کے باہر نکلے
ہوئے اس کے وسطی دالان میں عرّضاً وسطی حصے
کو کاٹی ہوئی جاتی ہے، جونپور [رک بان] کے طرز
کی یاد دلاتی ہے۔ مونگھیر کا ذکر اوپر آچکا ہے۔
یہاں کے قلعے کی نسبت مشہور ہے کہ بنگال کے
بادشاہوں نے بنایا تھا، لیکن اس کا طرز تعمیر مغلوں
کا معلوم ہوتا ہے۔ یہ معلوم ہے کہ راجا ٹوڈرمل
نے اس کے استحکامات کی ۵۹۸۸ / ۱۵۸۰ء میں مرمت
کرائی۔ پالامو کے دونوں قلعے، جو مقامی چیرو
Cero راجاؤں نے گیارہویں صدی ہجری / سترہویں
صدی عیسوی میں بنائے تھے، مغل حاکم داؤد خان
قریشی نے لے لیے اور ایک مسجد (۵۱۰۰۸ /
۱۶۶۰ء) اور کچھ اور عمارتیں بھی بنوائیں۔ نیا قلعہ
اپنے شاندار ناگپوری دروازے پر نازاں ہے، جو
جہانگیری طرز پر بنایا گیا ہے۔ مخدوم شاہ دولت
کا مزار (چھوٹی درگاہ)، جسے صوبے دار ابراہیم خان نے

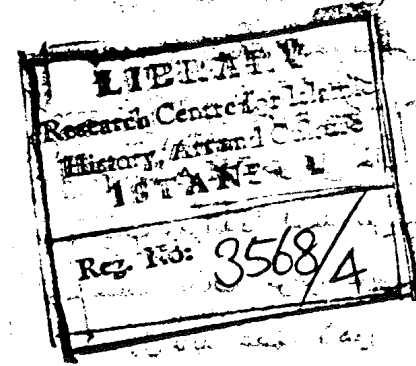
(I. BURTON-PAGE)

بہار: میرزا محمد تقی ملک الشعراء بہار،
۱۳ ربیع الاول ۱۳۰۳ھ / ۱۸۸۶ء شہر مشہد میں
پیدا ہوا۔ اس کا باپ ملک الشعراء میرزا محمد
کاظم صبوری، خراسان میں اپنے وقت کے فضلا میں
شمار ہوتا تھا۔ بہار نے اپنے آبا و اجداد کے متعلق

اردو دائرۂ معارفِ اسلامیہ

زیر اہتمام

دانش گاہ پنجاب، لاہور

جلد ۵

297.03
UR

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No :	2634
Tasnif No. :	

(بوزنطیہ — پینانگ)

۱۳۹۰/۱۹۷۱ء

طبع اول

Orders in Islam (Oxford, 1971); Waley, M.I., 'Bahā' al-Dīn Solṭān Walad', *EIR*, vol. 3, pp. 435-436; Yazıcı, Tahsin, 'Sultan Veled', *İstām Ansiklopedisi* (Istanbul, 1970), 11/28-32.

LEILA RAHIMI BAHMANY
TR. M.I. WALEY

Bahār, Muḥammad Taqī, Malik al-Shu'arā' (10 December 1886-22 April 1951), poet, journalist, parliamentary representative, minister of culture, professor and member of the Persian Language Academy of Iran (*Farhangistān-i Īrān*). His father was Muḥammad Kāzīm Ṣabūrī, the poet-laureate at the shrine in Mashhad, and his mother was Ḥājiyya Sakīna Khānum, a pious woman of Georgian stock whose forebears had been brought as captives to Iran during the rule of 'Abbās Mīrzā Qājār in the course of the Russo-Persian wars and eventually converted to Islam. Bahār's great-great grandfather on his father's side was Ḥāj Muḥammad Bāqir Kāshānī, the son of Ḥāj 'Abd al-Qādir Khārābāf of Kāshān, and descended from Georgian notables on his mother's side (Yaghmā'ī, 'Dar aḥwāl', 55-57; Mīr-Anṣārī, 2/24).

CHILDHOOD AND ADOLESCENCE

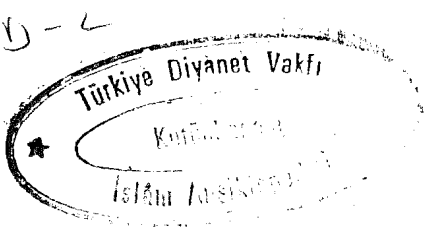
Bahār was born in the Sarshūr neighbourhood of Mashhad, and was sent to study at a Qur'ān school at the age of four, where he was taught by his paternal aunt. At the age of six he attended another school where he learned the Qur'ān and Persian, and in his seventh year he studied Firdawsī's *Shāhnāmāh* with his father. His study of the *Shāhnāmāh* and the *Ṣad kalīma* of Rashīd al-Dīn Waṭwāṭ marked the beginning of his lifelong preoccupation with poetry. During this time he began composing poetry in the *mutaqārib* metre, and composed satirical or lyrical poems about his classmates. When he was ten years old, he accompanied his parents and siblings on a pilgrimage to the shrines at Karbalā' and Najaf (Bahār, *Dīwān*, introd., 8-9). He continued his primary education in the fundamentals of Arabic and Persian, progressing to the study of literary

texts; during this stage one of his teachers was Sayyid 'Alī Khān Dargazī (Mīr-Anṣārī, 2/3). At fifteen years of age he was awarded a stipend and the title of 'Thiqat al-Kuttāb' by Muḥūr al-Dawla, the governor of Khurāsān at the request of his father and Naṣīr al-Mulk Shīrāzī (Mīr-Anṣārī, 2/25-27).

AFTER HIS FATHER'S DEATH AND THE END OF THE QĀJĀR DYNASTY

After his father's death, Bahār became a student of the poet and scholar Adīb Nīsābūrī; he also continued his study of Arabic at the Nawwāb *madrassa* (Bahār, *Dīwān*, introd., 8). Under the influence of Adīb he became proficient in the Khurāsānī style of poetry (Parwīn Gunābādī, 13). At 19 years of age, Bahār was honoured with the title of Malik al-Shu'arā' (poet laureate) by Muẓaffar al-Dīn Shāh (Mīr-Anṣārī, 2/25-27; Iqbāl Yaghmā'ī, 'Muḥammad Taqī', 484). When the new poet laureate recited his first *qaṣīda* on the occasion of the festival of Nawrūz, the audience was captivated by his penetration of mind and refinement of style ('Alawī, 2). Bahār was accused of having plagiarised his poems from his father or even his mother, or from his father's contemporary Bahār Shīrwānī. In order to refute these accusations, he embarked on a series of difficult poetical tests, whereupon his friends acclaimed his poetical talent and his enemies ceased to agitate against him openly (Buzurgniyā, 22; Bahār, *Dīwān*, introd., 8-9).

Bahār was involved in political and print activism from his youth until his death. Having become acquainted with new political ideas in his reading of Egyptian books and newspapers, he allied himself with the constitutionalists and joined the Anjuman-i Sa'adat of Khurāsān. During the period of the Lesser Autocracy (*istibdād-i ṣaghūr*) (23 Jumādā I 1326-26 Jumādā II 1327/23 June 1908-15 July 1909), he published the journal *Khurāsān* together with Sayyid Ḥusayn Ardabīlī under the pseudonym of Ra'īs al-Ṭullāb (Mīr-Anṣārī, 2/3-4; see Ra'dī Ādrakhshī, 69). From the year of the occu-

انتشارات کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد

زیر نظر ایرج افشار

شماره ۲۲

انتشارات کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد

شماره ۲۲

Bahâr, (119-129) FED.

مجموعه های تحقیقی

شماره ۷

شماره ۷

گفتارهایی درباره خدتن از رجال ادب و تاریخ ایران

به اهتمام: قاسم صافی

آذر ۱۳۵۷

Türkiye Diyanet Vakfı
4547
855
۲۸۳۸

سید محمد محیط طباطبائی

بهار روزنامه نگار

این سنت جاری که همه ساله در آغاز اردیبهشت ماه به مناسبت تصادف با روز درگذشت مرحوم بهار شاعر نامدار و روزنامه نویس معروف و استاد زبان فارسی دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، ذکر خیری در میان می آید و اجتماعی برای تجلیل از شخصیت او تشکیل میشود، امری منتظم و برای کسانی که در راه شعر و ادب و نویسندگی و معلمی قدم میزنند مایه امیدواری است.

آقایان ارجمندی که پیش از این ناتوان و بعد از او درباره آن مرحوم سخن گفتند یا میگویند افتخار همکاری و شاگردی او را داشته اند ولی اگر در دوستی و ارادت افتخاری بتوان یافت بنده هم از این مقام برخوردار بودم و خود را دوست آن مرحوم میسردهام. ولی امیدوارم در بیان مطلب مشمول حکم مثل عربی قرار نگیرم که میگوید حب الفی یعمی ویسم و با چشمی بینا و ضمیری روشن حق مطلب را با حق دوستی توأم ادا کنم.

ملك در زندگانی شصت و اند ساله خود به کارهای مختلفی پرداخت و در هر مقامی از خود یادگاری و نامی بجا گذاشت: شعر، روزنامه نویسی، سیاست، تعلیم و تربیت، ولی آنچه باید ملك را بدان ممتاز دانست همانا مقام سخنوری اوست.

به عقیده من ملك در درجه اول شاعر بود و در درجه دوم بلا شاعر و در درجه سوم نویسنده و سیاست او در مرتبه چهارم شخصیت او قرار داشت. با وجود این، ایکنش یکی از استادان همکاری که افتخار حضور در سردس بهار را داشته اند به اعتبار درخواست مقام و محل برگذار این یادبود، از مقام معلمی و کیفیت تعلیم و تدریس آن مرحوم که واپسین مراحل زندگانی او بوده است سخن ایراد میکرد.

نمایشگاه آثار و عکسهای محمد تقی بهار (ملك الشعراء)

کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران

۲۰ اردیبهشت ۱۳۵۸

منز خطابه استاد محیط طباطبائی در مجلس بزرگداشت ملك الشعراء به مناسبت بیستین سال درگذشت او در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران ایراد کرد

دست زد (بهار، جلیل، ۱۶۷، ۱۷۶، ۱۸۴، ۱۸۶، ۱۹۱).

فعالیت‌های روزنامه‌نگاری: بهار، عمدتاً با نشریاتی چون: طوس، دبستان، نویهار، چمن و قرن بیستم (همو، ۱۵، ۲۳) همکاری داشت و روزنامه بهار را نیز مستقلاً در مشهد و تهران انتشار می‌داد و سردبیری و نوشتن عمده مقالات آن را خود برعهده داشت.

امتیاز روزنامه بهار در سوم حوت ۱۲۹۶ ش، به دشواری و با وجود مخالفت‌های اولیه وزارت معارف صادر شد (میرانصاری، ۵۶۸/۱ - ۵۷۷: بهار، جلیل، ۱۵۷-۱۶۰) و بنا به درخواست خود بهار قرار بر آن بود که هفته‌ای ۳ روز منتشر شود (میرانصاری، ۵۶۸/۱)، اما به گفته صدر هاشمی (۲۹/۲)، به صورت هفتگی و بعداً روزانه منتشر می‌شد.

روزنامه بهار به عنوان نشریه‌ای سیاسی و ادبی شناخته می‌شد (همو، ۵۶۹/۱)، ولی هدف اصلی آن بیشتر مسائل سیاسی و در جهت ضدیت با حضور روس و انگلیس در ایران بود. گزارش‌های مأموران سیاسی انگلیس در مشهد، گویای همین امر است (نک: بهار، جلیل، ۱۶، ۱۶۱، ۱۶۲). بنابر اسناد موجود، این روزنامه بارها توقیف گردید، نخستین توقیف آن در دوم شهریور ۱۲۹۷ ش، در دوره والیگری احمد قوام در خراسان، و گویا با فشار سرکنسول انگلیس در مشهد اتفاق افتاد؛ هرچند مدتی بعد به‌رغم مخالفت سرکنسول، انتشار آن از سر گرفته شد (همو، ۱۶۴-۱۶۶). دومین بار هم روزنامه بهار، باز به سبب درج مقاله‌ای ضدانگلیسی درباره قرارداد ۱۹۱۹م توقیف شد (میرانصاری، ۵۷۹/۱-۵۸۵): اما سومین توقیف آن، پس از سرکوبی قیام محمدتقی خان پسیان (۱۳۰۰ ش) و دستگیری احمد بهار، صورت پذیرفت (بهار، جلیل، ۱۸۲).

در ۱۳۰۴ ش، بهار تصمیم گرفت نشریه جدیدی به نام ترویج الاسلام، به جای روزنامه بهار منتشر سازد، ولی کار به انجام نرسید (همو، ۱۹۳). در اردیبهشت ۱۳۰۷، چهارمین توقیف روزنامه بهار روی داد و علت آن، درج مقاله‌ای برضد تیمورتاش تحت عنوان «وزیر دیار پهلوی» بود. این توقیف تا مرداد همین سال ادامه یافت و سرانجام به‌کوشش خود تیمورتاش اجازه انتشار یافت (همو، ۱۹۴-۱۹۹: میرانصاری، ۵۸۶/۱، ۵۸۸-۵۹۲). پس از واقعه مسجد گوهرشاد و دستگیری بهار، روزنامه او نیز در ۱۴ مرداد ۱۳۱۴، برای چندمین بار توقیف گردید (بهار، جلیل، ۲۰۵) که ظاهراً این توقیف در تمامی دوران باقی مانده حکومت رضاشاه ادامه یافت.

پس از خروج رضاشاه از ایران در شهریور ۱۳۲۰، احمد بهار که در تهران اقامت داشت، بار دیگر به تکاپو برخاست و در همان ماه طی نامه‌نگاری‌های فراوان با محمدرضاشاه، فرماندار نظامی تهران و وزیر فرهنگ، خواستار رفع توقیف از روزنامه بهار و صدور مجوز مجدد انتشار آن شد. تا سرانجام در اسفند همین سال اجازه انتشار بهار صادر گردید (همو، ۲۵۲-۲۶۱: میرانصاری، ۶۱۰/۱-۶۱۸). در ابتدای سال ۱۳۲۱ ش، روزنامه بهار مدتی به عنوان ارگان رسمی حزب بیکار (درباره این حزب، نک: طیرانی، ۳۲۹/۱-۳۳۰) منتشر شد، ولی

چند ماه بعد بهار روزنامه خود را از این حزب جدا کرد (بهار، جلیل، ۲۶۱: میرانصاری، ۶۱۸/۱). انتشار بهار تا ۱۳۲۲ ش ادامه یافت، ولی ظاهراً با آغاز همکاری بهار و قوام السلطنه، وی روزنامه خود را یکسره تعطیل کرد (بهار، جلیل، ۳۴).

آثار: احمد بهار ظاهراً جز سروده‌ها و مقالات سیاسی خود، اثر دیگری ندارد. مقالات و نیز بسیاری از سروده‌هایش در روزنامه بهار، چمن، نویهار و قرن بیستم (م م ه) انتشار یافته است. همچنین سروده‌های او جمع‌آوری، و به‌طور مستقل نیز منتشر شده است.

مآخذ: بهار، احمد، دیوان اشعار، به کوشش راشد بهار، مشهد، ۱۳۷۰ ش؛ بهار، جلیل و مجید نقرشی، شناسنامه (زندگانی و آثار شیخ احمد بهار)، تهران، ۱۳۷۷ ش؛ بهار، راشد، مقدمه بر دیوان اشعار بهار (ه ه)؛ صدر هاشمی، محدث، تاریخ جراید و مجلات ایران، اصفهان، ۱۳۴۲ ش؛ طیرانی، بهروز، اسناد احزاب سیاسی ایران، تهران، ۱۳۷۶ ش؛ میرانصاری، علی، اسنادی از مشاهیر ادب معاصر ایران، تهران، ۱۳۷۶ ش. علی میرانصاری

بهار، محمدتقی ملک الشعرا (۱۳ ربیع‌الاول ۱۳۰۴ ق - اول اردیبهشت ۱۳۳۰ ش / ۱۰ دسامبر ۱۸۸۶ - ۲۰ آوریل ۱۹۵۱ م)، شاعر، روزنامه‌نگار، نماینده مجلس، وزیر، استاد دانشگاه و عضو فرهنگستان ایران. پدرش محمدکاظم صبوری ملک الشعرا، آستان قدس رضوی، و مادرش حاجیه سکینه خانم، زنی متدین و از یک خانواده اصیل گرجی بود که در زمان عباس میرزا، در جنگ‌های ایران و روس، با جمعی دیگر به اسارت به ایران آورده شدند و به دین اسلام درآمدند. جد پدری اش حاج محمدباقر کاشانی پسر حاج عبدالقادر خراباباف ساکن کاشان بود و اجداد مادری اش از معاریف گرجستان بودند (بنمای، حبیب، «در احوال...»، ۵۷-۵۵: میرانصاری، ۲۴/۲).

دوران کودکی و نوجوانی: بهار در محله سرشور مشهد به دنیا آمد. وی را از ۴ سالگی به مکتب سپردند. معلمش زن عمومی او بود و بهار قرآن را نزد او خواند. در ۶ سالگی که به مکتب پسران رفت، فارسی و قرآن را خوب می‌خواند. در ۷ سالگی، شاهنامه را نزد پدرش می‌خواند. خواندن شاهنامه و درس مکتبی صدکلمه رشید و طواط، قریحه شاعری او را پروراند. در همان اوان توانست به بحر متقارب شعر بسراید؛ همشاگردان مکتبی خود را به شعر هجو می‌گفت یا برای آنان غزل می‌سرود. ۱۰ ساله بود که همراه پدر و مادر و خواهر ۶ ساله و برادر دوساله‌اش به عتبات سفر کرد (ملک‌زاده، «ح - ط»). وی تحصیلات ابتدایی را با آموزش مقدمات عربی و فارسی و سپس متون ادبی آغاز کرد و در جوانی از محضر درس صیدعلی خان درگزی بهره برد (میرانصاری، ۳/۲). در ۱۵ سالگی، به درخواست نصیرالملک شیرازی (تولیت آستان قدس)، و پدرش ملک الشعرا صبوری از مشیرالدوله (حاکم خراسان) لقب «نقّه الکتاب» با موجب تقدی و جنسی به او اعطا شد (همو، ۲۵/۲-۲۷).

پس از درگذشت پدر و انقراض سلسله قاجار: بهار پس از مرگ پدر، تحصیلات خود را نزد ادیب نیشابوری (م ه) دنبال کرد و مقدمات

NEW BOOKS IN PAKISTAN

21 KASIM 2009

دائرة المعارف بزرگ اسلامی، جلد نهم، تهران، ۱۳۸۳.

Persian lexicography", *Journal of the Royal Asiatic Society*, I (1898); Khuda Bakhsh Oriental Public Library, *Catalogue of the Arabic and Persian manuscripts in the Oriental Public Library*, prepared by Maulavi Abdul Muqtadir, vol. 9, Bankipore, Patna; H. A. Rose, *A glossary of tribes, etc.*; Sprenger, *Oudh catalogue*, Calcutta 1854, 211; Garcin de Tassy, *Histoire de la littérature Hindouie et Hindoustanie*, I, 281 ff., III, 359.

/ و حید قریشی، تلخیص از (د. اردو) /

بهار، محمدتقی، ملقب به ملک الشعراء، شاعر، نویسنده، روزنامه‌نگار و محقق معاصر. در دوازدهم ربیع الاول ۱۳۰۴ در مشهد زاده شد. پدرش محمد کاظم، ملک الشعراء آستان قدس رضوی بود؛ مقامی که پس از درگذشت پدر، به فرمان مظفرالدین‌شاه، به بهار رسید (بهار، دیوان، ج ۱، مقدمه، ص یک، بیست و دو). خاندان پدری بهار خود را از نسل میرزا احمد صبور کاشانی (متوفی ۱۲۲۹)، قصیده‌سرای سرشناس عهد فتحعلی شاه، می‌دانند و به همین جهت پدر بهار تخلص صبوری را برگزید.

بهار در چهارسالگی به مکتب رفت و در شش‌سالگی فارسی و قرآن را به خوبی می‌خواند. از هفت‌سالگی نزد پدر شاهنامه را آموخت و اولین شعر خود را در همین دوره سرود. اصول ادبیات را نزد پدر فراگرفت و سپس تحصیلات خود را نزد میرزا عبدالجواد معروف به ادیب^۱ نیشابوری (متوفی ۱۳۰۵ ش) تکمیل کرد (همان، ج ۱، مقدمه، ص یازده). در بیست‌سالگی به صف مشروطه‌طلبان خراسان پیوست و اولین آثار ادبی-سیاسی او در روزنامه خراسان (۲۵ صفر ۱۳۲۷ - ۲۵ رجب ۱۳۲۷) به طریق پنهانی و بدون امضا به چاپ می‌رسید که مشهورترین آنها مستزادی است خطاب به محمدعلیشاه (دیوان، همانجا؛ بهار و ادب فارسی، ج ۱، ص هشت).

بهار در ۱۳۲۸، روزنامه نوبهار را که ناشر افکار حزب دموکرات بود، منتشر ساخت و به عضویت کمیته ایالتی این حزب درآمد. در همین ایام، قصیده «پیام به وزیر خارجه انگلستان» را که در اعتراض به قرارداد ۱۳۲۵/۱۹۰۷ بود در روزنامه حبل‌المتین منتشر کرد (دیوان، ج ۱، ص ۲۰۴). این روزنامه پس از چندی به دلیل مخالفت با حضور قوای روسیه در ایران و مخاصمه با سیاست آن دولت، به امر کنسول روس تعطیل شد. او بلافاصله روزنامه تازه بهار را تأسیس کرد. این روزنامه در محرم ۱۳۳۰ به امر وثوق‌الدوله، وزیر خارجه،

ضرورت، ص ۶۱؛ و نوادرالمصادر، ص ۳). نکته مهم درباره این دو کتاب، این است که در زوائدالفوائد منسوب به آرزو (نسخه کتابخانه رامپور که به مصدر «نشستن» ختم می‌شود)، بعضی عبارات تقریباً با عبارات نوادرالمصادر یکی است (انور) و روشن نیست که اصل عبارات از بهار است یا آرزو. نسخه دیگری از این کتاب در کتابخانه بانک‌پور پتنه موجود است (کتابخانه عمومی شرقشناسی خدابخش، ج ۹، ص ۳۲).

۲) جواهرالحروف. به گفته مؤلف، این کتاب گردآوری مطالبی است که از سایر فرهنگها، مانند سراج‌اللغه، و شروح آنها گرفته شده است (مقدمه جواهرالحروف) و مشتمل بر مقدمه و دو باب و خاتمه است و همزمان با ابطال ضرورت نوشته شده است (دیباجه جواهرالحروف، ص ۲). جواهرالحروف در ۱۲۶۷ در کانپور چاپ شده، و بلوخرمان (ص ۳۰) از این کتاب ستایش بسیار کرده است.

۳) ابطال ضرورت. موضوع این رساله ۷۸ صفحه‌ای ضرورت شعری است. بعضی از مباحث ضمنی این کتاب بسیار قابل توجه است. این کتاب در دهلی (۱۲۶۸) چاپ و منتشر شده است.

۴) شرح نصاب بدیع. در شرح نصاب بدیع محمدشریف است که در آن واژه‌های عربی و فارسی مشترک‌الشکل و مختلف‌المعانی درج شده است. نسخه خطی آن در کتابخانه بانک‌پور پتنه موجود است (کتابخانه عمومی شرقشناسی خدابخش، ج ۹، ص ۵۰).

۵) جواهرالترکیب (کریم‌الدین، ص ۵۶؛ سیدمحمد عبداللہ، ص ۱۶۵).

منابع: سراج‌الدین علی‌بن حسام‌الدین آرزو، مجمع‌النفائس، نسخه خطی کتابخانه دانشگاه پنجاب، ش ۲۴ PFI؛ لاله‌تیک چند بهار، ابطال ضرورت، دهلی ۱۲۶۸؛ همو، بهار عجم، لکهنو ۱۹۱۶؛ همو، جواهرالحروف، کانپور ۱۲۶۷؛ همو، نوادرالمصادر، دهلی ۱۲۷۲؛ فتحعلی حسینی، تذکره ریخته‌گویان، حیدرآباد دکن ۱۹۳۳، ص ۲۴-۲۱؛ علی ابراهیم خلیل، گلزار ابراهیم، یا، گلشن هند، علیگره ۱۳۵۲/۱۹۳۴؛ لاله‌سری رام، خمخانه جاوید، ج ۱، دهلی ۱۹۰۸، ص ۶۱۲-۶۱۴؛ صدیق حسن خان، صبح گلشن، بهوبال ۱۲۹۵؛ سیدمحمد عبداللہ، ادبیات فارسی مین هندوون کا حصہ، دهلی ۱۹۴۲؛ قدرت‌الله قاسم، مجموعه نغز، لاهور ۱۹۳۳؛ قیام‌الدین علی قائم، مخزن نکات، ۱۱۶۸، ص ۲۵، ۲۶؛ کریم‌الدین، تذکره شعراء هند، چاپ فیلن، ص ۵۶ به بعد؛ میرتقی میر، نکات الشعراء، دکن ۱۹۳۵، ص ۱۳۳ به بعد؛

Manohar Sahai Anwar, *Siraj ud Din Ali Khan Arzu: his life and works*, Doctoral dissertation, University of Punjab, 60, 146, 149; Blochmann, "Contributions to

prototype of the ideal world government of the future, which will eventually arise after a long process of peaceful evolution. The Bahā'is do not accept the separation of Church and State, but maintain that in the absence of priests and sacraments the Bahā'ī fusion of religion and administration will take on a different character from that of the traditional theocracies. Every Bahā'ī is thus formally forbidden to belong to a political party or to secret societies and obedience to due authority is obligatory. The Bahā'ī religion having a strong pacifist trend, members of the Bahā'ī community are advised to avoid military service, at least in lands where conscientious objection is recognised by law. We could also speak of a strong trend towards vegetarianism, based on a short speech made by 'Abd al-Bahā', during his stay in America, in which he states that he favours the creation of a way of life in which it would no longer be necessary to kill other living beings for food; but he would not force others to accept his view. Likewise he speaks critically of hunting. He advises strongly against smoking, without formally forbidding it.

Although the Bahā'is have no public form of worship the *Akhdas* recommends the erection of *Mashriḳ al-Aḏḩkār* (literally "place where the uttering of the name of God arises at dawn"), a kind of temple of circular plan surmounted by a dome of nine sections, and open to the faithful of every creed, all being free to pray there as and when they wish. 'Abd al-Bahā' emphasises that to every temple there should be attached a high school for giving instruction in the different sciences, a hospital, an orphanage, a dispensary, and other institutions useful to society. On 10 May 1912 he himself laid the first stone of the *Mashriḳ al-Aḏḩkār* at Wilmette (Illinois), on the shore of Lake Michigan near Chicago. This impressive structure cost more than two million dollars and was officially consecrated in the presence of the Guardian's wife in June 1953. Long previously, in 1902, another *Mashriḳ al-Aḏḩkār* had been erected at *Ṭshkābād* in what is now Soviet Türkmenistan but we have no exact information on the present state of this building. Other Bahā'ī buildings are the *Ḥāzirat al-Kuds* (literally Enclosures of Holiness), which are administrative centres of no sacred character, and finally the tombs of the Founders, all grouped together at the world centre of the Faith near Mount Carmel in Israel. The tomb of Bahā' Allāh is at Bahḏjī and the bodies of the Bāb and 'Abd al-Bahā' rest in the great mausoleum called *Maḩām-i A'īā*, on the slopes of Mount Carmel. The Bahā'is also consider as sacred localities the *Riḏwān* garden near Baghdād (see *Bahā' Allāh*), and the house of the Bāb at *Shirāz*, etc. The mausoleum of the Bāb (*Maḩām-i A'īā*), surrounded by splendid gardens, is the goal of frequent pilgrimages by European and Eastern Bahā'is.

It is very difficult to give figures for the numbers of professing Bahā'is in their communities in the different countries of the world. The central core is in Persia, where different estimates of their number vary from more than a million down to about five hundred thousand. In the city of Tehran there are about thirty thousand. The United States of America come next (about ten thousand), and in Europe, Germany (one thousand); Bahā'is in other countries can be counted in hundreds. In Iran even now (1958) they are not a recognised religious minority and often suffer persecutions of varying severity. Among other things they are forbidden to print books and newspapers. All official Bahā'ī publications in Persia

are cyclostyled. Recently (1955-58) great progress has been made in Africa (especially Uganda) where the number of Bahā'is exceeds three thousand.

Bibliography: Apart from the works cited under Bahā' Allāh, see; On 'Abd al-Bahā': S. Lemaitre, *Une grande figure de l'Unité*, 'Abdu 'l-Bahā', Paris 1952; M. H. Phelps, *Life and teaching of Abbas Effendi*, London 1912 (German trans. *Abdu 'l-Baha Abbas, Leben und Lehre*, Stuttgart 1922); Lady Blomfield, *The Chosen Highway*, London 1940; M. Hanford Ford, *The Oriental Rose, or the Teachings of Abdul Baha*, New York 1910. Account of his journey to Europe and America: Maḩmūd Zarkānī, *Kitāb Badā'i' al-Āthār fi Asfār Mawlā al-Aḩhyār . . .*, Bombay 1914-1921 (2 vols.). His chief works: *Makātīb-i 'Abd al-Bahā'*, Cairo 1910-1921 (3 vols.); *al-Nūr al-Abha fi Mufāwidāt Ḥāḩra: 'Abd al-Bahā'* (records of conversations, collected by Laura Clifford Barney in Acre), Cairo 1920; (English trans. by L. Clifford Barney, *Some answered questions*, London 1908; French trans. by I. Dreyfus, *Les Leçons de Saint Jean d'Acre*, Paris 1929); *Ḫitābāt-i Mubāraka-yi Ḥāḩrat-i 'Abd al-Bahā' dar Awrūpā wa-Amrikā*, Tehran 99 (Bahā'ī era)/1942; *al-Risāla al-Madaniyya*, Cairo 1329/1911 (a work written by 'Abd al-Bahā' before 1292/1875, English trans. by Dāwūd, *The Mysterious forces of civilization*, Chicago 1918); *Ḑjavāb-i Prōfessōr-i Almānī Dr. Forel* (Reply to Professor Forel), Cairo 1922; *Al-wāḩ wa Waṣāyā-yi Mubāraka-yi Ḥāḩrat-i 'Abd al-Bahā'*, Cairo 1342/1924 (important on the question of the succession). — Anthologies: *Tablets of 'Abdu 'l-Bahā'* ed. Windust, New York 1930 (3 vols.); *The wisdom of 'Abdu 'l-Bahā'*, New York 1924; *'Abdu 'l-Bahā' on Divine Philosophy*, ed. Chamberlain, Boston 1918; *Selected writings of 'Abdu 'l-Bahā'*, Wilmette 1942.

Of the works of Shoghi Effendi, who writes in English as well as in Arabic or Persian, the most important in English is *God passes by*, Wilmette 1945. Noteworthy for its rich and elegant Perso-Arabic style is the *Lawḩ-i ḩarn*, Bombay n.d., a letter sent to the eastern Bahā'is on the occasion of the first centenary of the foundation of the Faith (1944).

On Bahā'ī doctrine: J. E. Esselmont, *Bahā'ullāh and the New Era*, London 1923 (with several other enlarged editions, the last printed at Wilmette in 1946); R. Jockel, *Die Glaubenslehren der Bahā'ī-Religion*, Darmstadt 1951 (cyclostyled), containing a very large bibliography of eastern and occidental works; Abu 'l-Faḩl Ḑjarfāḩḩānī (or Abu 'l-Faḩl Ḑjarfāḩḩānī) has produced interesting and stimulating controversial work in Arabic and Persian. We may cite from his writings: *al-Ḥudjādī al-Bahiyya*, Cairo 1343/1925 (English trans. by 'Alī ḩulī ḩhān, *The Bahā'ī proofs*); *Madjīmū'a-yi Rasā'il*, Cairo 1339/1920.

The *Mā'idu-yi Āsmāni*, Tehran 104 (Bahā'ī era)/1947, (6 vols.), is a vast anthology of the Founders' doctrinal writings.

Miscellaneous statistics and information on the life of Bahā'ī communities throughout the world are given in the biennial publications sumptuously edited in America, *The Bahā'ī World* (12 volumes published up to the present time, from 1925 to 1957). (A. BAUSANI)

BAHĀR [see KAYL].

BAHĀR, MUḩ. TAKĪ (1885-22 April 1951), Persian poet and politician, born at Mashhad of a family originating from Kāshān. In 1904, on the

بهار از چهارده سالگی به همراه پدرش در انجمنهای آزادیخواهان حاضر می‌شد و به واسطه انس و الفتی که با افکار جدید پیدا کرد، به مشروطه و آزادی علاقه‌مند گشت و دو سال پس از مرگ پدرش به سال ۱۳۲۴ ق که مشروطه در ایران رسمی شد، بهار ۲۰ ساله به جمع مشروطه‌خواهان خراسان پیوست و به انجمن سعادت، که تشکیلات سیاسی بود، وارد شد. وی پس از آنکه زبان عربی خود را تکمیل کرد، از راه مطالعه کتب و مجلات مصری بر اطلاعات خود افزود و با جهان نو آشنا شد و نخستین اشعار ملی خود را در روزنامه خراسان که مخفی منتشر می‌شد، چاپ کرد. در سال ۱۳۲۸ ق حزب دموکرات در مشهد تأسیس شد و بهار که در همان موقع به عضویت ایالتی حزب درآمد، روزنامه نوبهار را به امتیاز و مسؤلیت خود منتشر کرد و آن روزنامه ناشر افکار حزب دموکرات در مشهد گردید. البته بهار تجربه روزنامه‌نگاری داشت و دو سال پیش از آن در مشهد به اتفاق سیدحسین اردبیلی مدیر مدرسه رحیمیه، روزنامه‌ای به نام خراسان را منتشر کرده بود. در همان سالها که انقلاب مشروطه در آذربایجان اوج گرفت، بهار قصیده‌ای در وصف قوای ملی سرود و نامش بر سر زبانها افتاد. در سال ۱۳۲۷ ق که خبر فتح تهران به مشهد رسید، بهار فعالیتش را تشدید نمود و به تهران تبعید شد. در سال ۱۳۳۲ ق از سرخس، کلات و درگز به وکالت مجلس شورای ملی انتخاب گردید. در مجلس چهارم او و مدرس در صف اکثریت بودند. در مجلس پنجم بهار و مدرس و آشتیانی و بهبهانی و ده تن دیگر در صف اقلیت قرار گرفتند. از سال ۱۳۳۳ تا ۱۳۳۶ ق روزنامه نوبهار را در تهران منتشر کرد. پس از توقیف آن، روزنامه زبان آزاد را انتشار داد. در ضمن نگارش تاریخ قاجار را آغاز نمود. در سال ۱۳۳۴ ق با دایر کردن «انجمن دانشکده» شعرا و نویسندگان جوان را پیرامون خود گرد آورد و به کار و کوشش واداشت و راه و رسم نویسندگی و شاعری را به آنان یاد داد. وی در کودتای ۱۲۹۹ ش، در مدت سه ماهی که کابینه سیدضیاءالدین طباطبائی بر سر کار بود، در شمیران تحت نظر بود. از سال ۱۳۰۰ ش تا ۱۳۰۵ ش برای فراگرفتن زبان پهلوی در محضر هرتسلفد آلمانی حاضر می‌شد. و پس از قدرت گرفتن رضاشاه از انتخاب شدن برای نمایندگی مجلس منع گردید و گرفتار حبس و تبعید شد. در سال ۱۳۱۳ ش با وساطت محمدعلی فروغی و علی اصغر حکمت جهت شرکت در جشن هزاره فردوسی از تبعید اصفهان به تهران بازگشت و در دانشسرای عالی به تدریس ادبیات مشغول شد. پس از افتتاح دوره دکتری ادبیات فارسی در دانشگاه تهران به سال ۱۳۱۶ ش عهده‌دار تدریس بعضی از دروس آن دوره شد. پس از شهریور ۱۳۲۰ در مجلس دوره پانزدهم به نمایندگی از تهران برگزیده شد و در کابینه قوام به سال ۱۳۲۴ عهده‌دار وزارت فرهنگ گردید. در همان سال ریاست نخستین کنگره نویسندگان ایران را به عهده گرفت. در سال ۱۳۲۵ با احمد قوام همکاری کرد و حزب دموکرات ایران را تأسیس نمود به سال ۱۳۲۶ ش برای معالجه سل از تهران به سویس رفت، سال ۱۳۲۸ ش از سفر استعلاجی به ایران

خود را به بهار داده به اینجا کوچانید. در اواخر دوره قاجار قریه بهار به داشتن باغهای دلگشا ممتاز بود و نزدیک ۱۰۰۰ خانه داشت. مردم ناحیه بهار به زبانهای فارسی، ترکی و گویش کردی سخن می‌گویند و تقریباً همه آنها به مذهب شیعه معتقدند. از مشاهیر علمای شیعی بهار محمد باقر بهاری (م ۱۳۳۰ ق) است. شهر بهار دارای ۱۶ مسجد و یک کتابخانه با ۷۰۰۰ مجلد کتاب است. در سال تحصیلی ۱۳۶۴ - ۱۳۶۵ ش ۲۱۸ مدرسه در بخش بهار دایر بوده که مجموعاً ۲۹۷۱۷ دانش آموز در آنها درس می‌خواندند. صنایع دستی در بهار رونق دارد و از مهمترین آنها قالیبافی و به ویژه سفالگری را می‌توان برشمرد. در سالهای اخیر صنایع ماشینی نیز در بهار رواج گرفته و کارگاهها و کارخانه‌هایی مانند کارخانه قند، صنایع چوب، صابون سازی، جوراب بافی و ریخته‌گری در اینجا بنیاد شده است. بخش بهار از دو دهستان به نامهای سیمینه رود و خداونده‌لو تشکیل یافته که مجموعاً دارای ۳۱۱ آبادی هستند.

منابع: جغرافیای استان همدان؛ سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۶۵ ش؛ شناسنامه شهرهای کشور، ۱۳۶۴، ج ۱۵؛ سرزمینهای خلافت شرقی، ۲۰۸؛ بستان السیاحه، ۱۶۸. حسن انوشه

بهار، ملك الشعراء، محمدتقی (۱۲۶۶ - ۱۳۳۰ ش). پسر میرزا محمد کاظم صبوری ملك الشعراء آستان قدس رضوی. وی روز پنجشنبه ۱۲ ربیع الاول در شهر مشهد متولد شد. در سال ۱۳۲۲ ق پدرش درگذشت و بهار که هنوز به ۱۸ سالگی نرسیده بود، جانشین پدر شد و به ملك الشعرائی آستان قدس رسید. ما در بهار نیز به يك خانواده تاجر که اصلاً گرجستانی بوده و خانواده اش به وسیله عباس میرزا قاجار به ایران آورده شده بود، منسوب است و به سال ۱۳۳۶ ق درگذشته است. بهار اصول ادبیات را پیش پدرش آموخت و پس از مرگ پدر تحصیلات ادبی را در محضر شیخ عبدالجواد ادیب نیشابوری و دیگر فضلاء خراسان دنبال کرد، و از افادات سید علی خان درگزی که مردی ادیب و شعرشناس بود، مستفیض شد و از حمایت و مساعدت وی برخوردار گشت. در ضمن مقدمات عربی و اصول کامل ادبیات را در مدرسه نواب مشهد آموخت. بهار در نخستین سالهای جوانی قریحه شاعری و ادبی خود را پیش پدرش بروز داد و پدر تمایل نشان نداد که فرزندش شاعر باشد ولی بر خلاف میل پدر که می‌خواست پسرش بازرگان باشد، او شاعری پیشه کرد و تخلصش را از نصرالله بهار شروانی که دوست پدرش بود و مدتی در خانه صبوری اقامت داشت، گرفت. نمونه‌هایی از اشعار دوران سیزده و چهارده سالگی بهار در دست است. بهار پس از مرگ پدر در عالم شاعری ترقی کرد، تا جایی که بهانه به دست مغرضان و حاسدان افتاد و تهمت ناجوانمردانه‌ای به بهار بستند و به بهانه همان اقامت بهار شروانی در منزل صبوری، گفتند بهار خراسانی از دیوان بهار ترك شروانی استفاده می‌کند. ولی بهار در چند محفل ادبی، قدرت طبع و استادی خویش را در شعر فارسی به طریقه بدیهه‌گویی به اثبات رساند و روسفید شد.

M. B. Loraine

A MEMOIR ON THE LIFE AND POETICAL
WORKS OF MALIKU'L-SHU'ARÂ' BAHÂR¹

Persian poetry in the twentieth century is undergoing changes that would have been scarcely imaginable a century or even half a century ago. The dispute of ancients and moderns rages in Persian literary circles, and exponents of both traditional and modern styles are regarded as traitors by both sides. I should be foolhardy to join battle in this domestic struggle, and the purpose of this memoir is only that of setting on record the outlines of the life and poetical works of a poet generally regarded as the greatest Persia has seen for a long time.²

BIOGRAPHICAL SUMMARY

Muhammad Taqî was born in Mashhad in December 1886.³ His father, Mîrzâ Muhammad Kâzîm, with the poetical surname of Şabûrî,⁴ had not followed his father's own commercial profession, but had made his name in Mashhad as a scholar and a poet, who could write in the style of Mu'izzi, and had been entitled Maliku'l-Shu'arâ' for the shrine of the Eighth Imam in Mashhad by Nâşîru'l-Dîn Shâh. When Şabûrî died in 1904, the eighteen-year-old Muhammad Taqî became head of his family. On impressing Muzaffaru'l-Din Shâh with a traditional panegyric *qaşîda*, he received his father's title of Maliku'l-Shu'arâ', but absolutely, not only for the shrine, though he became an employee of it and the recipient of a government stipend; he was charged with writing and reciting poems for official feast days and receptions. He took his surname, Bahâr, from a less-known poet, Mîrzâ Naşru'llâh Bahâr of Shîrwân, who had died in Şabûrî's house.

In the period between his father's death in 1904 and the granting of the Persian constitution in 1906, Bahâr's political conscience was awakened, as his verse of the time shows. His chief sources for modern ideas and developments in Europe were Arabic periodicals published in Egypt, for he never learnt any foreign

¹ This memoir summarizes a dissertation submitted for the degree of Doctor of Philosophy in the University of Cambridge (Ph.D. 6137): *A Detailed Study of the Poet Maliku'l-Shu'arâ' Bahâr*.

² For example, Şafâ, *Dhabîhu'llâh, Ganj-i Sukhan*, vol. III, p. 327. Şafâ gives a good justification of his opinion.

³ The eve of Friday, 13 Rabî' I 1302 A.H.

⁴ Şabûrî's *Dîwân* has been published by Bahâr's brother Muhammad Malikzâda (Tehran, A.H.S. 1342/A.D. 1963-4).

European literature and culture and about new forms of learning. *Bahār* also stressed the education of women and often introduced model women of note to its readers.

Though, according to Āryanpūr (II, p. 114), most of the European literature published in *Bahār* came via Turkish and Arabic translations which E'tešām-al-Molk retranslated into Persian, I suspect that, in addition to his foraging in Arabic and Turkish journals, E'tešām-al-Molk also found some of his material in French writings of the time. His clear and simple Persian prose was well suited to translate the ideas of European culture into terms the ordinary reader would appreciate. For its style and content *Bahār* won praise among such Persian writers as Moḥammad-Zīā' Hašt-rūdī (p. 11) and the poet laureate Moḥammad-Taqī Bahār (*Dāneškada*, founded 1297 Š./1919, nos. 11-12).

Bibliography: Ch. Balaÿ and M. Cuypress, *Aux sources de la nouvelle persane*, Paris, 1983, pp. 15, 31, 48. E. G. Browne, *The Press and Poetry of Modern Persia*, Cambridge, 1914, pp. xiv, xvi, 15, 24. 'A.-A. Dehkodā, "Tārīkča-ye zendagānī-e Yūsof E'tešāmī (E'tešām-al-Molk)," *Bahār* 1, 2nd ed., Tehran, 1321 Š./1943, pp. b-v. P. E'tešāmī, *A Nightingale's Lament*, tr. H. Moayyad, Lexington, 1985, p. xi. M.-Z. Haštrūdī, *Montakabāt-e ātār*, Tehran, 1342/1923-24. M. Qazvīnī, "Wafayāt-e mo'āšerīn, E'tešāmī," *Yād-gār* 3, 1325 Š./1946, p. 35. J. Rypka, *Hist. Iran. Lit.*, pp. 382, 387, 388. M. Šadr Hāsemī: *Tārīk-e jarāyed wa majallāt-e Īrān* II, Isfahan, 1332 Š./1954, pp. 26-30.

(Ġ.-Ĥ. YŪSOFĪ)

BAHĀR, the name of several minor Persian magazines and newspapers.

1. A weekly, later daily, newspaper founded in Mašhad in 1336/1917-18 by Shaikh Aḥmad Bahār, a relative of Moḥammad-Taqī Malek-al-Šo'arā' Bahār (q.v.). It was published irregularly, but continued at least until the end of 1311 Š./1932. It was concerned mainly with local news and announcements.

2. A newspaper published in Tehran in Farvardīn, 1321 Š./March, 1942, as the organ of the Peykār party, a middle-of-the-road group opposed to the Tūda (Tudeh) party. The editor was Qosrow Eqbāl, and on the editorial board was Maḥmūd Tafazzolī, who later became the editor of *Īrān-e mā*, a lively and somewhat left-of-center periodical.

3. On page xvi of Browne's *The Press and Poetry*, there is a brief biographical note provided by Mīrzā Ḥosayn Kāzemzāda on Malek-al-Šo'arā', in which it is stated that "during the latter period of the constitution he founded the newspaper Bahār at Mashhad." No further details are given, and the newspaper is not listed in the register of publications that forms the first half of Browne's book. Probably the reference is to *Now-bahār* (and its substitute *Tāza-bahār*), which was founded by Bahār in Mašhad in 1328/1910.

Bibliography: E. G. Browne, *The Press and Poetry of Modern Iran*, Cambridge, 1914, p. xiv. M. Šadr

Hāsemī, *Tārīk-e jarāyed wa majallāt-e Īrān*, 4 vols., Isfahan, 1327-32 Š./1948-53, II, p. 29. L. P. Elwell-Sutton, "Iranian Press 1941-47," *Iran* 6, 1968, p. 81.

(L. P. ELWELL SUTTON)

BAHĀR, MOḤAMMAD-TAQĪ MALEK AL-ŠO'ARĀ', 20th-century poet, scholar, journalist, politician, and historian (1265-1330 Š./1886-1951).

- i. *Life and work.*
- ii. *Bahār as a poet.*

i. LIFE AND WORK

Bahār may have taken his *taḳalloḡ* Bahār after the poet Mīrzā Naṣr-Allāh Bahār Šīrvānī, who had died on a visit to the house of Moḥammad-Taqī's father in 1300/1882-83 ('Erfānī, p. 36; Āryanpūr, II, p. 124). Bahār himself does not comment upon his pen-name in his autobiographical note ("Maktūb," *Ārmān*, quoted in M. Golbon, ed., *Bahār wa adab-e fārsī*, Tehran, 2535 = 1355 Š./1976, II, pp. 195-96). His father, Mīrzā Moḥammad Kāzem Šabūrī, was the official poet laureate (Malek-al-Šo'arā') at the shrine in Mašhad.

Life. Bahār's father was his first teacher. By the time he started formal education at the age of six he was already proficient in reading Persian and the Koran, and he wrote his first poem at the age of ten. Among his later teachers was Adīb Nīšāpūrī (q.v.), a traditional poet and scholar in literary sciences (Kāvarī, pp. 40ff., 234ff.), who cultivated the style of the ancient poets of Khorasan in the tradition of the *bāzgašt-e adabī* (q.v.).

Bahār's studies were interrupted at fifteen when his father apprenticed him to his uncle, a glass seller ('Erfānī, pp. 41, 94 n.). Šabūrī died in 1322/1904, and Bahār returned to his studies, particularly Arabic which led him to recent books and periodicals from Egypt and eventually drew his attention towards Western ideas of science and progress ('Erfānī, p. 43; Āryanpūr, p. 124). Having sent a congratulatory *qašida* to Mozaḥfar-al-Dīn Shah on his accession (*Dīvān* I, p. 3), he was rewarded with his father's title of Malek-al-Šo'arā', and thus became a government employee at the shrine of Mašhad. For his stipend he wrote and recited poems on official occasions ('Erfānī, p. 45). Already familiar with the ideas of freedom and constitution, he joined the constitutionalists in Mašhad at the age of twenty when the constitution was granted in 1324/1906. Later he joined Anjoman-e Sa'ādat in Mašhad. During the period known as Estebdād-e Šaḡīr (Jomādā I 1326-Rajab 1327/June 1908-August 1909) he helped publish the clandestine paper *Korāsān* under the pseudonym Ra'īs al-Ṭollāb; there, his first political poems were printed (Bahār, *Tārīk-e moḳtašar-e aḥzāb-e siāsī* I, Tehran, 1357 Š./1978, p. b; Browne, p. 21; Āryanpūr, pp. 124, 128-30). He also began writing articles for *Habl al-matīn* of Calcutta for which he had to develop a new prose style suitable for modern needs (*Tārīk-e moḳtašar* I, pp. d-h; 'Erfānī, pp. 191-92).

In 1328/1910, Bahār helped organize the Democratic

Bahar (FEO)

پری‌جان خانم از ایران (ص ۶۰-۶۶)، جانان بیگم و جهان آرای‌بگم از هند (ص ۸۰-۸۴)، پرتو پیاله و بزم عالم از عثمانی (ص ۶۴، ۶۶) و حفصه بنت حمدون و حکیمه دمشقیه از حوزه عرب (ص ۹۱-۹۲). خاتمه کتاب بیانگر این موضوع است که ملک الکتاب، کتاب خود را به دستور حکمران بهویال، شاه جهان بیگم ملقب به «کراون آو ایندیا» با خط میرزا مهدی شیرازی به چاپ رسانده است.

برخی از ویژگیهای این کتاب را می‌توان در شمار کاستیهای آن محسوب داشت، از جمله: ۱. مؤلف علاوه بر مشاهیر النساء (ص ۲)، به کتابهای دیگری مانند انباء الغمر بانساء العمر این حجر، تاریخ طبری، الکامل ابن اثیر، سیرة ابن هشام، تزیین الاسواق داوود انطاکی، الخطط مقریزی و نفع الطیب مقری (نک: ص ۱۴، ۱۵، ۲۰، ۲۷، ۴۴، ۵۴) اشاره می‌کند که در ظاهر، از مآخذ کار او بوده است. اگر چنین فرضی را بپذیریم؛ باید یادآور شویم که وی به مآخذ کار خود در ترجمه زنان ایران و هند (گذشته از نجات الانس جامی، نک: ملک الکتاب، ۳۶)، اشاره نکرده است. ۲. تراجم زنان حوزه فرهنگ عربی، بیش از زنان حوزه فرهنگ ایرانی، هندی و عثمانی است. ۳. درج زندگی‌نامه ملکه ویکتوریا (نک: ص ۱۶۸-۱۷۵)، در میان تراجم زنانی که هیچ وجه اشتراکی با وی ندارند و اختصاص ۸ صفحه بدین موضوع، اندکی غیرعادی جلوه می‌کند. هر چند مبادرت به این امر می‌تواند نوعی ادای دین به دولت بریتانیا باشد که پیش‌تر ملک الکتاب را به لقب «خان صاحب» مفتخر کرده بود (نک: گلچین معانی، همانجا).

گلچین معانی (۲۲۳/۱-۲۲۴) با مقایسه‌ای که میان این تذکره و نیز تذکره خیرات حسان، نوشته اعتمادالسلطنه، انجام داده، به این نتیجه رسیده است که تذکره الخواتین، اقتباس کاملی از تذکره خیرات حسان، به همراه حذف بخشهایی از آن است و تنها نوآوری ملک الکتاب، اضافه کردن زندگی‌نامه ملکه ویکتوریا است.

مآخذ: گلچین معانی، تاریخ تذکره‌های فارسی، تهران، ۱۳۴۸ش؛ ملک الکتاب، محمد، تذکره الخواتین، بی‌ش، ۱۳۰۶ق.

تذکره دولت‌شاه، نک: تذکره الشعراء.

تذکره الشعراء، از تذکره‌های معروف زبان فارسی، مشتمل بر زندگی ۱۵۱ شاعر و ادیب که توسط دولت‌شاه سمرقندی در سده ۹ق/۱۵م گردآوری شده است. امیر دولت‌شاه بن امیر علاءالدوله بختیشاه غازی سمرقندی،

Euthyphron, id, *Hippias II*; id, *Kratylos*; id, *Menon*; id, *Parmenides*, id, *Phaidon*; id, *Phaidros*, id, *Philebos*; Taylor, A. E., *Plato, the Man and his Work*, London, 1929.

مریم تقنی

تذکره انجمن آرا، نک: اختر، احمدبیک گرجی.
تذکره الاولیاء، نک: عطار نیشابوری، فریدالدین.

تذکره الخواتین، نام کتابی است مشتمل بر شرح احوال و آثار مشاهیر زنان مسلمان از صدر اسلام تا ابتدای سده ۱۴ق/۲۰م.

گردآورنده کتاب، محمد بن محمد رفیع، ملقب به ملک الکتاب شیرازی (درباره او، نک: گلچین معانی، ۲۲۴/۱) است که در ۱۳۰۶ق/۱۸۸۹م، آن را در هند به چاپ رساند. این تذکره شامل یک مقدمه کوتاه، متن اصلی و خاتمه است. مقدمه به نشر مصنوع نوشته شده، و مؤلف در آن، انگیزه خود را از تألیف تذکره الخواتین، چنین بیان داشته است: «اریاب سیر از آنها — نسوان — به درستی ذکری نکرده‌اند، مصمم شدم که در حالات نساء مشهور استقصاء کنم». او مدعی است که در ضمن تحقیق، به کتاب مشاهیر النساء، نوشته مخمد ذهنی افندی برخورده، و آن را اساس قرار داده است و سپس «معلومات خود را با بعضی تصرفات» بدان اضافه کرده، و بدین طریق، تذکره الخواتین را به شکل کنونی تدوین نموده است (نک: ص ۲).

متن کتاب دارای تثری ساده به شیوه اواخر دوره قاجار است. این بخش (گذشته از زندگی‌نامه ملکه ویکتوریا)، شامل شرح احوال ۲۸۳ تن از مشاهیر زنانی است که در حوزه فرهنگ ایرانی و اسلامی بالیده‌اند. ترتیب و توالی زندگی‌نامه‌ها برپایه نظم الفبایی است که از «آمنه بنت وهب» آغاز، و با «یاسمن بو» پایان می‌یابد.

زنان معرفی شده در این کتاب، از مذاهب، ادیان و نحلتهای فکری مختلفی هستند. مانند رابعه، قره‌العین، مهستی، ملکه ویکتوریا و هند جگرخوار (ص ۱۲۶، ۱۵۵، ۱۶۶، ۱۶۸، ۱۷۵). سبب معرفی زنان در این تذکره، اشتغال، اشتها و یا تبحر آنها در موضوعات و فنونی چون: شعر، موسیقی، خوش‌نویسی، حدیث، زهد و عرفان، آواز و یا قرابت با شخصیت‌های دینی بوده است، مانند آزاد و آنی فاطمه خاتم (شاعر)، اسماء بنت محمد و ام‌الفتح (محدث)، اسماء عبرت و یاسمن بو (خوش‌نویس)، ام هارون (زاهد)، ام علی (عارف)، یذل (آوازخوان)، دنانیر و زهره (موسیقی‌شناس، نوازنده و آوازخوان) و ام سلمه و ام حبیبه (همسران پیامبر(ص)) (ص ۷، ۱۴، ۲۵، جم). این زنان به لحاظ جغرافیایی وابسته به ۴ حوزه ایران، هند، عثمانی و عرب (شامل عراق، شامات، مصر و اندلس) هستند. مثلاً: پادشاه خاتون و

فهرست مطالب

پیشگفتار - هفت
مقدمه - بیست و سه

* * *

- ۱ - ملک الشعراء بهار
یک - زندگینامه (۳)
دو - آثار (۷)
سه - اسناد (۲۴)
چهار - پیوست (۳۴۹)
۱- تاریخچه روزنامه نوبهار (۳۴۹)
۲- تحلیلی از شرایط سیاسی - اجتماعی ایران در سالهای پایانی دوره قاجار / به قلم بهار (۳۵۸)
۳- چگونه بیمار شدم (تحلیلی از شرایط سیاسی ایران در سال ۱۳۲۵) / به قلم بهار (۳۹۰)
پنج - منابع تحقیق (۳۹۶)
شش - نمونه اسناد (۴۱۰)
هفت - تصاویر (۴۴۵)

* * *

فهارس - ۴۷۶
یک - فهرست منابع (۴۷۷)
دو - فهرست اعلام (۴۸۹)

میرانصاری، علی

استادی از مشاهیر ادب معاصر ایران (دفتر دوم)
گردآوری و پژوهش: علی میرانصاری
تهران: سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۷۷-
۴ ج: عکس، نمونه.

۱. ایران - سرگذشت نامه. الف. سازمان اسناد ملی ایران. ب. عنوان. ج. عنوان:
مشاهیر ادب معاصر ایران.
۶ الف ۹ م / ۱۸۸۲ CT
۹۲۰/۰۵۵

نام کتاب: اسنادی از مشاهیر ادب معاصر ایران (دفتر ۲)
گردآوری و پژوهش: علی میرانصاری
ناشر: انتشارات سازمان اسناد ملی ایران
نشانی نشر: تهران، میدان ولی عصر، خیابان کریمخان زند، خیابان به آفرین، پلاک ۶۶،
کدپستی: ۱۵۹۳۶، تلفن: ۶۴۶۹۰۱۰-۶۴۶۴۸۰۱
تاریخ نشر: تابستان ۱۳۷۷
نوبت چاپ: اول
تعداد: ۳۳۰۰ جلد
حروفچینی و صفحه‌آزایی: مؤسسه انتشاراتی محبوب (۶۴۰۳۲۲۴)
لیتوگرافی: راین گرافیک
چاپ: سهند

شابک: جلد ۲ / ۱-۱۲-۶۱۸۹-۶۶۴؛ دوره چهار جلدی / ۶-۱۵-۶۱۸۹-۹۶۴

ISBN: (Vol.2) 964-6189-12-1; (4 Vol.SET) 964-6189-15-6

کلیه حقوق برای سازمان اسناد ملی ایران محفوظ است.

DN98234

را با آنچه در بعضی سخنان ناصر خسرو و سعدی هم هست تا حد زیادی نزدیک می‌دارد بیشتر بر اندیشه عرفان و نجات روح مبتنی است. مثل آنچه این فکر در نزد امثال خیام و ابوالعلاء الممری بدان منتهی می‌شود منجر به اندیشه اغتنام فرصت عیش و الزام حیات اپیکوری نیست. مع هذا احساس مرگ و فنا در نزد وی ریشه قوی دارد، و مثل بیداری یک غریزه ترس از مجهول به نظر می‌آید. وقتی در طی این قطعه با رهگذر بیخیال در طی خطاب عارفانه خویش می‌گوید:

هر که باشی وز هر جا برسی آخرین منزل هستی اینست

لحن عبرت‌آمیز و آکنده از درد و حسرت کوروش باستانی به خاطر می‌آید که با همین احساس عمیق انسانی، آن گونه که اسکندر بر لوح مزار وی خواند، چنانکه از روایت پلوتارک («اسکندر»/۹۰) برمی‌آید بر سنگ گور خود به عابر مغرور اندرز داده بود که:

ای مرد، هر که باشی و از هر کجا که بیایی
- زیرا می‌دانم که خواهی آمد -

بر این پاره خاک که پیکر مرا در بر گرفته است رشگ مبر.

در باره شیوه شاعری و قالبهای فکری و بیانی پروین این اندازه می‌توان گفت که نشان اصالت در آنها همه جا پیداست و ضرورت حفظ میراث قدما در عصر حیات او هنوز در محیط ادبی و فکری عصر پیش از آن غلبه داشت که فکر عصیان بر ضد آنها را، خاصه در محیط تربیتی شاعر، در ذهن او راه نتواند داد. با این همه، تنوع قالبها، مضمونهای مأخوذ از حیات هر روزینه، و شیوه مناظره‌پردازی بین اشیاء بیجان که مختصات عمده شعر او را رنگ تازه‌ای می‌دهد دنیای اندیشه او را پر از شور و احساس شاعرانه نشان می‌دهد، و این همه در کلام او از جوش فکر و از تازگی و اصالت راستین حاکی است. اینکه علامه قزوینی در تقریظ مختصری که بر دیوان پروین می‌نویسد وی را «خنساء عصر و رابعه دهر» می‌خواند [۳] بهیچ وجه متضمن نفی اصالت و تازگی کلام او نیست.

۲۸ MART 1997

MADDE SAĞLIK VE İHTİSAP
SÜREKİ ÜZLEME BÖLÜMÜ

عبد الحسین زرین کوب، با کاروان حله : مجموعه نقد ادبی ،
تهران ۱۳۷۴ ، ص ۳۸۴-۳۷۳ . DIA 41851

Dipnotlar için bkz. s. 430-431

بهار

ستایشگر آزادی

ملک الشعرا بهار ستایشگر بزرگ آزادی است و از شاعران بزرگ ایران هیچ کس به خوبی او از آزادی سخن نگفته است. آغاز شاعری وی، مواجه با دوره‌یی شد که در طی آن آزادی - و نه سنگر و کرسی آن - مطلوب و مقصود کسانی بود که برای نجات قوم و ملت خویش شور و دردمندانه داشتند. مبارزه با نفوذ و تجاوز بیگانه، مبارزه با تعدی و بیداد فرمانروایان خود کامه، مبارزه با آنچه ایران را به ضعف و فقر و فساد محکوم کرده بود هدف کسانی بود که در آن روزها در مشهد و تبریز و اصفهان و طهران و همه جا با استبداد به پیکار برخاسته بودند. بهار، شاعر جوان مشهدی نیز که در این هنگامه به دفاع از حیثیت و استقلال قوم و وطن برخاست آزادی را یگانه امید ملک و ملت می‌شمرد.

در سال ۱۳۲۲ قمری که میرزا کاظم صبوری، ملک الشعرا آستان قدس، در مشهد چشم از جهان فرو بست، پسرش محمد تقی که با تخلص بهار جای پدر را گرفت هجده ساله بود. قدرت قریحه او در مجامع ادبی خراسان آن روز با حیرت و اعجاب تلقی می‌شد و قضایندی که در مراسم مذهبی و مجالس سلام آستان قدس می‌گفت از تبحر او در شیوه قدما حکایت می‌کرد. اما چند سال بعد که انقلاب مشروطه روی نمود و خود کامی و کژرایی محمد علی شاه مجلس و

مەرك بەھار

محمدتقی ملک الشعراء
بهار استاد سخن و نویسنده
سیاستمدار نامی روزاوی
اردیبهشت ۱۳۳۰ بجهان
باقی شتافت و هزاران تن
آشنا و هوا خواه و ادب
دوست را سوگوار ساخت.
نمونه نظم و نثر بهار در
صفحات مجله دانش بنظر
خوانندگان رسیده است.
دیوان اشعار او جمع آوری
شده و آماده برای چاپ
است و امید می رود بهمت
فرزندان برومندش مهندس
هوشنگ بهار که اکنون در
امریکا بتکمیل تحصیلات
اشتغال دارد و مهر داد بهار
وسه دختر، با دیگر آثار
گرا نیهای او چاپ و منتشر
شود. سه جلد «سبک
شناسی» و جلد اول «تاریخ
احزاب سیاسی» و چند
رساله و نیز «مجموع التوارخ
والفقیس» و «تاریخ سیستان» و خلاصه «جوامع الحکایات عوفی» بتصحیح آن مرحوم
چاپ شده است.

اینک قصیده ای که آقای صادق سرمد شاعر توانای ملی در رثاء بهار سروده اند:

در رثاء استاد فقید ملک الشعراء بهار

مرك بهار مرك فضیلت بود	مركی و صد هزار مصیبت بود
هنگام آنكه فصل بهار آمد	و آغاز باز گشت طبیعت بود
هنگام آنكه گل بچمن سر زد	و ندر چمن کمال طراوت بود
هنگام آنكه بلبل گویا را	در وصف گل حدیث بلاغت بود
اردیبهشت از بی فروردین	در جلوه با بهشتی طلعت بود

عمر بهار و شعر و ادب طی شد
عمر بهار گشت طی و بسا وی
سی سال پیش از این که مرابا وی
من مبتدی بکار سخن بودم
چون چیره دستیم سخن میدید
بگذشت سالها که به «ری» مارا
بس شد که او بخانه من آمد
من از برای خانه او زحمت
چون بالغ آمدم بسخندانی
لیکن مرا بحضرت استادیش
هیچش نه اهل بخل و حسد دیدم
میخواست صد چو من سخن خیزد
استاد فعل بود و باستادیش
انواع شعر را ز هنرمندی
وقت غزل بفکر بدایع ساز
گاه جدل بمنطق خصم افکن
در انتظام نظم بلاغت خیز
هم در ادب مقام مقدم داشت
رفتم ز دست صحبت سی ساله
ای شهریار ملک سخنگوئی
ای قهرمان روز بلاجویی
تو شمع جمع اهل سخن بودی
رفتی وانچمن ز تو شد خالی
مردم گمان کنند که تو مردی
تو زنده ای که سیرت تو زنده است
مرك از برای اهل فضیلت نیست
آغاز زندگی تو امروز است
گرخواننده ای حکایت رجعت را
بنگر که مرد حق چو بصورت مرد
حق دولتش همز ابد بخشد
گر خواننده ای حدیث قیامت را
مرد خدا چو رخت اقامت بست
حق نامتش بجلوه بر افرازد

ما را از این بهار چه قسمت بود
ما را هنوز وعده صحبت بود
آغاز دوستی و مودت بود
او در سخن بحد نهایت بود
با مخلصش کمال عنایت بود
با وی بنای مهر و محبت بود
بس شد مرا بخوانش دعوت بود
او در سرای من همه رحمت بود
مارا بچشم خلق رقابت بود
رسم ادب بحکم ارادت بود
هیچ او نه اهل بغض و عداوت بود
کو عاشق سخن بحقیقت بود
کس رانه هیچ شك و نه شبهت بود
مرد هزار پیشه بصنعت بود
سعدی عصر خود بصفاحت بود
استاد طوس بود و بجرأت بود
استاد عنصری بقصیدت بود
هم پیشرو بکار سیاست بود
سی ساله سحبتی که غنیمت بود
حالی چه وقت عزلت و رحلت بود
حالی چه وقت بستر راحت بود
حالی چه وقت دخمه فطمت بود
حالی چه وقت گوشه خلوت بود
وینقصه گرچه راست بشهرت بود
مرده است آنکه زنده بصورت بود
مرك تو گرچه مرك فضیلت بود
کان زندگی حیات موقت بود
تا خود نگوئی اینهمه بدعت بود
هر چند زندگیش بذلت بود
تا بنگری که رجعت دولت بود
تا نشمیری فسانه که تهمت بود
مرکش اگر چه ترك اقامت بود
تا بینی آنچه سر قیامت بود

Sahar

579. YUSOFI, Q.-S., «Nazari be *Sabk-šenâsi*-e ostâd Bahâr». *Âyande*, 10, 2-3 (1363/1984), pp. 84-96.

[Une appréciation du *Sabk-šenâsi* de Bahâr]

En replaçant dans le contexte culturel de son temps l'ouvrage de Malek oš-šo'arâ Bahâr, *Stylistique, ou Histoire de l'évolution de la prose persane* (paru en 1331/1952), l'auteur montre toutes les innovations qu'a apportées l'ouvrage, en Iran, dans l'étude des textes: non seulement en soulevant toutes sortes de questions jamais encore abordées en ce temps, mais en aiguisant le sens critique des nouvelles générations, grâce à des jugements très fermes sur quantité d'œuvres. Ouvrage complexe et inégal, il reste inégalé et se place à l'origine de la réflexion de bien des critiques iraniens.

C. F.

Abst. Ir. Supp B. 1985 Leiden. 3-150

19 EK 154 1986
MUSEUM
BOEKZAKELARIJ
VAN
NEDERLANDS
INDIË

Bahâr

586. BAHAR, Mehrdâd, «Bahâr va xâne va xânevâde». *Ayande*, X, 2-3 (1363), pp. 94-100.
[Bahâr, sa maison, sa famille]

L'A. évoque quelques souvenirs sur son père, Malekoššo'arâ Bahâr (1886-1951): vie familiale pendant la répression, l'exil à Ispahan sans ressources et le retour en grâce après 1941. Y. R.

Abst Ir. Supp. 8, 1985 Leitern. s. 151

MAHDI TAHERI
SOMALI ARCHIVE CENTER
MUSCAT

19 9 ERM 1986

and circumstances himself. Principal work: *Hayyūnā yabṣuq dam* (Our Quarter is Spitting Blood, 1954). JO

Bahār, Moḥammad Taqī (b 1886 Mashhad, d 1950 Teheran), Iranian poet and writer. His life was typical for the intellectual and writer in Iran of the first half of this century. His father was a poet and miniature painter (M. K. Sabūrī). Bahār studied poetry and the classical Islamic sciences under the greatest literary figures of the time (eg A. Nishābūrī), revealing an individual poetic talent in early childhood. Although his father intended him for a business career, he remained faithful to literature and soon earned fame. He was awarded the title *malek osh-sho'arā* (King of Poets) for the *qaṣīda* he composed in honour of the coronation of Mozaffarod-dīn Shāh; he was the last poet in Iran to hold the title. A member of the Democratic Party during the stormy years of revolutionary ferment, Bahār decided against a career as court poet and wrote tendentious political poetry (1907–8), editing the Democratic Party papers *Noubahār* and *Tāzebahār* (Early Spring). In 1917 he founded a literary society *Dāneshkade* (Place of Knowledge) and published a literary review of the same name. He was a member of Parliament several times, but after Rezā Shāh Pahlavī came to the throne he retired from public life and devoted himself entirely to literary research and university lecturing.

Bahār is considered the last great poet of the classical forms, and indeed the greatest poetic talent to appear in Iran in the last few centuries. He revived the Khorāsān style, and laid unusual stress on the strophe forms (*mosammaṭ*, *tarkībband*, *tarjī'band*). The importance of Bahār lay in his ability to give the classical forms a new political and social content. His lyrics were also very popular. A two-volume *dīwān* (qv) of his verse appeared in Teheran in 1956–7. He has a considerable reputation as a scholar; the outcome of his studies of Middle Persian under Professor Herzfeld was the translation of two Middle Persian texts into New Persian. He is the author of an unsurpassed three-volume work on

style: *Sabkshenāsi yā tārikhe tatavvore naḡre fārsi* (Stylistic, or the History of the Development of Persian Prose, 1941). He has also published critical editions of mediaeval Persian texts, of which the most important is *Tārikhe Sīstān* (History of Sistan, 1935–6). His historical study, in the nature of a memoir, *Tārikhe mokhtasare ahzābe siyāsī—enḡerāze Qājāriye* (Brief History of Political Parties—the Fall of the Qajars, 1945), is an important source of material for the study of modern Iranian history.

RHIL 373; BLHP IV 223, 345; E. G. Browne, *Press and Poetry of Modern Persia* (Cambridge 1914), 260–89; AGEMPL 56–64, 175, 201–4; M. Rahman, *Postrevolutionary Persian Verse* (Aligarh 1955), 25–42; F. Machalski, *La littérature de l'Iran contemporain* (Wrocław-Warszawa-Krakow 1965), 89–105. JOS

Jiri Osvald

114 MART 1991

göndü

librum

347. NÜRĪ, Nūr al-dīn (éd.). *Naḥostīn kongere-ye nevīsandegān-e Īrān*. Textes choisis, Tehrān, Ostūre, 1385, 280 p.
[Premier congrès des écrivains d'Iran (1946), textes choisis] Bahār (20114)

En 1946, Moḥammad-Taqī Bahār étant Ministre de la culture au cabinet de Qavām, le premier rassemblement officiel des écrivains iraniens et russe s'organise avec la collaboration de la Maison Russe des relations culturelles. Le présent ouvrage présente un « florilège » des communications du Congrès, mais on doute que l'éditeur se soit vraiment rendu compte de l'importance de ce document malgré ce qu'il prétend dans son introduction : il n'y donne d'autre information que celles que nous venons de citer et bien qu'il insiste sur le fait que dans ce colloque les écrivains de tendances diverses et même opposées aient pu discuter et s'exprimer librement, il ne dit rien sur le contexte historique, social et les conséquences de cet évènement. Rien non plus ne nous informe sur les raisons qui ont justifié le choix des textes ni sur les sources utilisées. C'est l'avant-propos des textes, qui semble sortir d'une édition ancienne, qui nous informe sur l'identité des écrivains : (Dehḥodā, Hedāyat, Čubak, N. Yūšij, Forūzānfar, Ra'dī Azarāḥšī, Rahī Mo'ayerī,...)

Les textes présentés dans ce livre sont *La poésie persane contemporaine* (A. A. Ḥekmat, pp. 25-67) ; *Sur le vers contemporain* (Eḥsān Ṭabarī, pp. 69-89) ; La réponse de Ḥekmat à Ṭabarī (pp. 89-96) ; Lecture de poèmes par des poètes (Nīmā Yūšij, pp. 96-115, Rahī Mo'ayerī, pp. 115-116 et Fereydūn Tavallāhī, pp. 117-122) ; *La prose persane de l'époque récente* (P. Nātel Ḥānlarī, pp. 123-190) ; *Sur la prose persane* (Ḥaṭībī) ; débat sur ce sujet (Fāṭeme Sayyāh, pp. 119-203, Bozorg 'Alavī, pp. 203-206 et P. Nātel Ḥānlarī, pp. 207-210) ; *Le devoir de la critique littéraire* (F. Sayyāh, pp. 211-229) ; *La critique, l'essence de l'art et l'esthétique* (Eḥsān Ṭabarī, pp. 229-274).

L'ouvrage se termine avec les propos de Bahār et les résolutions prises au Congrès. Ni index, ni bibliographie. A.T.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA İZLENİLMELİDİR

06 HAZ 2010